

III.

Krisztus iránti szeretet.*)

„Kegyelem legyen mind azoknak, kik szeretik a mi Urunkat, az Ur Jézus Krisztust“.

(Eféz. VI. 24).

Keresztény hívek! Jelen beszédemben azon szeretetről szándéksom elöttek értekezni, mely részünkről Jézust illeti, — mindenek felett azon alapot vizsgálván, melyen e szeretet nyugszik. Hogy mily nagy fontossággal bír, e tárgy iránt lehetőleg tisztában lennünk: annak fejtegetésével nem akarom figyelmeteket igénybe venni; úgy hiszem, mindnyájan érzitek azt, s felesleges volna hosszas rábeszéléssel hivni fel erre komoly figyelmeteket.

Állítani szokták, még pedig határozottan, hogy a „Krisztus iránti szeretet“ a kijelentett és nem a természeti vallás által parancsolt kötelesség; míg egyéb keresztényi kötelességek teljesítésére mind a természet, mind a kijelentés által indítatunk. Ezek Isten és embertársainkkal való eredeti viszonyainkból származnak; Isten által iráltak lelkünkbe, úgy a szentkönyvbe. Így a hála lételünk Adója —, az igazságosság és szeretet érzése embertársaink iránt: többé kevésbé már erkölcsi tehetségeink által keblünkbe oltott érzelmek; alkatrészeit teszük azon benső törvénynek, mely az öntudatos lélekkel születik; következőleg, mindenütt, hol embert találunk, találunk egyszersmind ezen kötelességekről tanuskodó némi meggyőződésre is; találunk némi érzetére annak, hogy az ember egy magasabb lény iránt, valamint más emberek iránt ön-

*) Love to Christ. — A Sermon. By Rev. W. E. Channing. Szerző bostoni unitárius lelkész volt. Szül. 1780. m. h. 1843.

természetéből folyó erkölcsi kötelezettségekkel bir. De ugyanez nem áll a Jézus iránti szeretetről; mert, minthogy Jézus ismeretét a természet nem hirdeti; minthogy az ő nevét — mint az Istenét — sem az egeken, sem a földön felirva nem látjuk, s csak oly tartományokban zeng az, hol a szentírás hirdettetik: világos, hogy e határokon kívül iránta semmi kötelezettségi érzet nem gerjedhet az emberek keblében. Ezért állítják általában, hogy a Jézus iránti szeretet oly kötelesség, melyet csak a kijelentett és nem a természeti vallás ad előnkbe; s e kifejezést helyesnek véljük. Azonban vigyázzunk, nehogy az által félrevezettessünk; ne képzeljük, hogy a Jézus iránti szeretet csak önkényes kötelesség, hogy az különböző volna egyéb kötelességeinktől, hogy az egyéb általánosan érzett erényeinktől különvált természetű, tehát oly erény volna, mely nem alapszik — mint más erényeink — lelkünk természetében, vagy nem ismértetnék el lelkiisméretünk természetes önérzetében. Mi csak azt mondtuk, hogy a természet nem gerjeszti ugyan bennünk Idvezítőnk iránt ezen kötelezettséget; de csak azért nem, mivel a természet magában Jézus ismeretére minket nem tanít; de mihelyt megismertük őt, azonnal szeretetet és tiszteletet parancsol nekünk a természet is iránta éppen úgy, mint Isten — vagy kitünő emberek iránt. Ész és lelkiismeret egyaránt indítanak minket arra, hogy Jézust szeressük, szívből tiszteljük. E szeretet nem önkényes parancs; nem különböző természetű az egyéb érzelmeinktől; annak élesztésére nincs szükségünk valamely külső okra, sem semmi csodálatos mennyei befolyásra; az minden egyéb erkölcsi kötelességeinkkel ugyanazon alapon áll, és ugyanazon eszközök által erősíthető.

Azért bocsátám előre e megjegyzéseket, mivel tudom, hogy a Jézus iránti szeretet kötelességét némelyek úgy fejtegették, hogy azok szerint e kötelesség sokak előtt titokteljesnek, homályosnak tetszett; minek sajnálandó következése volt az, hogy e fontos kötelességet, mint természet- és ész-

ellenes követelést, s mint a közönséges életre befolyás nélkül valót, sokan elhanyagolták; míg mások, kik azt mindenekfelett ápolni igyekeztek, gyakran tulcsapongó, zajos rajongásba estek. Ilyetén tulzottságtól, s másfelől elhanyagoltatástól ohajtanám én megmenteni a Jézus iránti szeretet fontos kötelességét; s e végre, úgy hiszem, nem szükséges egyéb, mint kimutatni a Jézus iránt való szeretetnek igaz természetét és alapját. Látni fogjátok abból nem csak azt, hogy e szeretet mily felemelő nemes érzemény; de látni fogjátok azt is, hogy az összeköttetésben áll a léleknek minden erényes tulajdonaival, a cselekvő élet minden magasabb és közönségesebb kötelességeivel; sőt, hogy azokat nagy mértékben erősíti.

A Jézus iránti szeretet igaz és világos magyarázatából még egy más nagy fontosságú eredmény is származhatik, t. i. annak átlátása, hogy e szeretet teljességgel nem függ, legalább szükségkép nem, azon véleményektől, melyek a Jézus által a mindenségben elfoglalt hely és fokozat elhatározását illetik. Az e tárgy körüli különböző nézetek századok óta összezavarák a keresztény anyaszentegyházat. Keresztények mellőzék mesterök szellemét, mialatt külső méltósági állását törekedének pontosan meghatározni. Hogy e kérdés körüli vizsgálódás fontosság nélküli volna: azt nem állítom. Hogy némely ide vonatkozó nézetek kedvezőbbek a Jézus iránti szeretet élesztésére, emelésére, mint mások: azt én is hiszem; mindazáltal senki sem tagadhatja, hogy minden keresztény vallásfelekezet által felállított és elfogadott nézetek magokban foglalják azon főalapot, melynél fogva közös Idvezítőnk iránt mindnyájan különös tisztességtételre és ragaszkodásra, szeretetre indíttaunk, köteleztetünk. Ezen igazság — mert világos igazságnak tekintem én ezt — annyira elégséges lenne arra, hogy a százados sebeket begyógyítsa, hogy, Jézus megoszlott egyházának külön részeit testvéries egyesülésbe vonja össze, s elenyésztesse azoknak egymás elleni szeretetlen ingerkedését: mikép lelkem örömmel telnék el, ha sikerülne nekem

ezen igazságot mások előtt oly világosan mutatni fel, miként az enlekem előtt áll.

E czélt tűzvén ki magamnak, mindenekelőtt egy kérdést látok szükségesnek hozzátok intézni. Miben állanak Jézusnak szeretetünkre és tiszteletünkre vonatkozó következetes igényei? Mi az, mi Jézusban szeretetre méltó? Miért kell nekünk őt drágának tartanunk? — Erre nézve halljátok feleletemet: a végetlen mindenségben nemes érzelmek gerjesztésére csak egyetlen alap-ok létez; csak egy fogalom van, mely méltó benső, teljes, meg nem szűnő szeretetre a földön vagy a mennyben: s ez az erkölcsi jószág. Ez alól nincs kivétel. E nézet előttem minden lényt — a Teremtőt éppen úgy mint teremtményeit — illetőleg áll. Azon érzet, mely Isten iránti szeretetre buzdítja értelmes teremtményét, az embert, az Isten akaratának igazság- és jósággal teljes voltából ered. Egyedül az Ő jellemének erkölcsi szépsége és nagyszerűsége az, mi előtt tiszteletteljes hódolattal hajlunk meg. Az egyedüli erő, melyet szeretettel lehet, sőt kell szemlélnünk: a jószág és igazság ereje. A teremtés csak azért dicsőséges előttünk, csak azért köt minket végnélkül való szeretettel Istenhez: mivel abban a jószág hatalmát látjuk alkotni és munkálkodni. Ezen alapon kívül nem formálhat a világon egy lény se szeretetünkre legkisebb jogos igényt is; csak annyiban teheti ezt bárki, mennyiben benne a jóakarát és igazságosság érzete az irányadó- és indító-erők, mit a szentírás igazságnak mond; mit az emberben olykor erőnynek, Istenben szentségnek nevezünk, — mi lényegileg abban áll, hogy tiszteljük s lelkünk sajátjává igyekezzünk tenni azt, mi jogos és igaz — s minek legfényesebb nyilvánulása a jó és kegyes cselekedetek.

Ezen megjegyzések után könnyen megérthetitek, mit tekintek én Jézus iránti szeretetünk alapjául. Ezen alap az ő szentelen tisztasága, erkölcsi tökéletessége, hasonlíthatlan jósága. Isten lelke Jézus vallásának lelke, mely

benne mértéken feljül találhatik. Következéleg: Jézust szeretni, anyi, mint szeretni az erényt, igazság, jóság tökélyét, mely szeretetnek viszont azon nagy fontosságú haszna van, hogy azt lelkünk hevével ápolván — az által egyszersmind elsajátítjuk s megszilárdítjuk lelkünkben a legkitünőbb erényeket, s így Jézus által Istenhez mind hasonlóbakká leszünk.

Ezen szempontból véve, láthatjátok k. h! hogy a Jézus iránti szeretet tökéletesen természetes érzés; azaz: egy azon érzelmeink közül, melyek az igazróli természetes fogalmunkkal összeköttetésben vannak, attól kapják lételüket, — s melyet érezni és ápolni épp annyira lelkünkbe van oltva, mint bármely más, előttünk ismeretes jó iránti tiszta érzelm. Tehát nem valami vallási titokszerű érzet az, melyet bizonyos természetfeletti megmagyarázhatlan hatás gerjeszt fel mibennünk. Ennek gyökere lelkünk természetében él, — azon igaz iránti érzetben, mely által képesítve vagyunk a szeretet és tökély méltó tárgyait megkülönböztetni, azoknak magas becsét átérteni, lelkünket azokhoz kötni. E magasztos érzés hoz érintkezésbe, összeköttetésbe bennünket az emberek között minden, valaha nyilatkozott jellemek legfenségesbjével. Nagy eszméket, magasra törő vágyakat gerjeszt és táplál az mibennünk, s már itt e földön mennyei lényekkel való érintkezés jótéteményében részesít.

Nincs tehát a Jézus iránti szeretet semminemű oly részletes nézetekkel összeköttetésben, melyeket különböző felekezetek az ő természetéről felállítottak. Avagy nem tökéletes, erényben homály nélkül való, Isten igazságosságának s erkölcsi jóságának nem ragyogó képmása-e ő minden felekezetek véleménye szerint? Bármily különböző nézetben legyenek is egyéb pontok felett a különböző hitfelekezetek: de Jézus jellemének erkölcsi tökélyes voltában mindnyájan megegyeznek; mindnyájan elismerik legfenségesebb tulajdonát, határtalan jósággal teljes voltát, — s így mindnyájan feltalálják benne azt, mi egyedül méltó szeretetre s teljes tiszteletre.

Tudom azonban, hogy e tekintetben más nézetekkel is találkozunk. Állítják, hogy a Jézus iránti igaz szeretet csak az ő lényegét illető tiszta nézeteken alapulhat, s hogy azok, kik az ő természetére nézve különböző véleményben vannak, bár ugyanazon nevet használják, de nem ugyanazon lényt szeretik. Előbb ismernünk kell őt, így szólnak, s csak azután ítélnünk róla, csak azután szerethetjük őt úgy, mint azt tennünk kell. — Ám legyen: hogy szerethessük, előbb hát ismernünk kelljen őt. De, kérdem, mit kell nekünk Jézust illetőleg ismernünk? Arczát, alakját? Talán azon állapotot, melyben ő születése előtt volt, vagy e földröli elköltözése után, tehát jelenleg van? Avagy szükség-e, hogy pontosan megismerjük a mindenségben általa elfoglalt fokozatot? vagy hogy hatalmának, befolyásának mekkoraságát és minőségét szorosán meghatározzuk? — Csalhatatlan felvilágosodás mind ezen kérdésekre nézve, az erény érdekében kétség kívül kedvező, s mint ilyen, minden keresztény előtt kívánatos volna. De ily csalhatatlan felvilágosodás hol található? — S vajjon e nélkül nem fakadhat-e Jézus iránt szeretet keblünkben; nem lehet-e e szeretet erőssé, ingatlanná? — Hiszen erre teljesen elégséges az ő erényeinek, azon czéloknak ismerése, melyek őt áldásos munkálkodásában vezérlik! — Elmélkedjünk bármily mélyen Jézus természete felől, halmozzuk el őt bármennyire dicsőítő s álmétködő kifejezésekkel: mind hiában való, ha jellemének alkatrészeit, fenséges erényeit nem értjük át; ha nem látjuk és nem érezzük azoknak magasztosságát; — csak annyit tudnánk akkor róla, mintha soha nevét se hallottuk volna; s lehetne-e ezen esetben iránta való benső szeretetről avagy csak szó is? — Én ohajtom bizonynyal ismerni azon álláspontot, melyet Jézus a mindenségben elfoglalt; azonban tudom, hogy bármely álláspont magában, külsőleg, jelentéktelen dolog, s csak annyiban méltóságos, mennyiben annak erényesség kölcsönöz azt. Magas állás csak megalacsonit egy lényt, ki azon mélt.

tatlanul foglal helyet. Lelki erő az, mi méltóságot kölcsönöz a hivatalnak, nem pedig megfordítva. Minden dicsőség a lélekből ered, onnan foly; következőleg, mi keveset, vagy éppen semmit se tudhatunk valakiről, míg annak lelkébe be nem pillantunk. Bizonyynal nem állíthatnám senkiről, hogy kiválóan nemes, nagy jellemű, ha csak annyit tudnék róla, hogy mely tartományból való, mely családdhoz tartozik, vagy minő rangfokozaton áll. Csakis akkor és annyiban állíthatnám ezt, a mennyiben lelkének nagyságát, jóakaró indulatainak tisztaságát és ingatlanságát, Isten és erkölcsi kötelességek iránti hivségét, a jó és igaz ügy érdekében cselekvő- s ha kell, tűrni és szenvedni tudó lelki-erejét, Istennel való benső erkölcsi viszonyát, — a mennyiben, mondom, mind ezeket ismerném. — Ki ismeri Jézust legjobban? Kétségkívül az, a ki olvasván az ő történeteit, mélyen és világosan látja és érzi azon tökélyt, mely őt mindenek felett kitünteti. — Az ismeri Jézust legjobban, a ki nem állapodik meg a róla hangzó általános, szinte minden jelentékenység nélkül való magasztalásoknál; hanem tovább fürkész, megismeri és átérti azon főbb vonásokat, a melyek Jézus egyéni magas szellemét különösen jellemzik, — s így az ő neve alatt nem egy homályos vagy éppen üres képet képzel magának, hanem egy fenséges tulajdonokkal felékesített élő lényt; s mint ilyent, oly világosan ismer és lát maga előtt, mint egy benső jó barátját. — Bizonyynal az ismeri Jézust legjobban, a ki határozottan érzi és tudja, hogy ő fenségesebb természetű lény volt minden e földön valaha megjelent más lényeknél, s e tudatban áhítozik őtet tökélyben megközelíthetni, hozzá hasonló lenni. — Azt hiszem, világosan szóltam. Midőn hallom — a minthogy hallani lehet — mikép az emberek Jézus felett vitatkoznak, úgy képzelvén őt valósággal megismerhetni, ha származása felől — az időt vagy örökkévalóságot tekintve — bizonyos elméleteket állítanak meg, — vagy a lények seregének fokozatai közt számára bizonyos

rangot jelölnek ki: érzem, hogy az ily embereknek Jézusróli ismeretök körülbelöl csak annyi lehet, mint saját ismeretem lehetne valamely szentröl vagy hősröl, kinek én nem cselekedeteit és ezekre indító lelki állapotát, hanem csak származási tábláját tanulmányoznám. Ezen viták egy gépies, száraz hittani elméletet építenek ugyan; de Jézus lelkének, szívének benső világát leplezetlenül hagyják; pedig e nélkül Idvezítőnk igaz ismeretével nem dicsekedhetünk. S itten megjegyezni kívánom, még pedig nem kárhoztatni akarás szándékával, hanem mert ez által jót és igazat vélek mondani,— megjegyezni kívánom, mikép arra nézve, hogy Jézus tőlünk elrejtve maradjon, hogy ő előttünk ismeretlen legyen: erre nézve sikeresebb módot nem ismerek azon tan felállításánál, mely Jézust az Atya Istennel azonositja, őt istenné teszi. E tan sűrű homályt vet reá. Részemről, valahányszor megkísértém azt magamévá tenni, megvallom, nem állott többé előttem egy valódi lény, — nem egy oly lélek, melyet megérthetnék, mely vonzó rokonszenvet gerjeszthetne bennem; hanem egy határozatlanul ingadozó tünemény, mely maga iránt semmi megállható világos ismeretre eljutni nem enged; egy lény, mely „két természettel, két lélekkel“ bir: egy isteni s megint egy emberi lélekkel, egy végtelennel s egy végessel; egy lény, kinek tulajdonságai egymásnak ellentmondanak, egymást lerontják, semmi se maradván fenn, mi világos megértésre vezethetne. Egy ilyetén különböző szellemek, egymással meg nem férő tulajdonságok összetételét bármint igyekezzem is, megvallom, nem vagyok képes egy öntudatos, megfogható személyiségnek avagy csak képzelni is. Szinte ellentállhatlanul csupán költeménynek tetszik az nekem. — Mig ha Jézust, a szentírás előadása szerint, egy oly lénynek tekintem, ki a miénkhez — annak lényeges erőire s hajlamaira nézve — hasonló, de tisztultabb és emelkedettebb lélekkel és szívvvel bir, a mi őt fölénk emelvény, Isten- dicső képmásává, a tökély fenségés minta-ké-

pévé magasztalja, — ha így tekintem Jézust: egy oly lény áll előttem, kiből felismerem a valóság jeleit, kit meg tudok érteni, kit szívembe fogadhatok mint legjobb barátomat, kivel lelkem szorosán egyesülhet, s kinek társaságát azon főbb áldások egyikének tekinthetem, melyekben jövendő lételem boldogságát reméllem élvezhetni.

Ai! előadám általánosságban: Jézusnak minő ismerete a legfontosabb, sőt egyedül megkivántató arra, hogy bennünk iránta valódi benső vonzalom, tiszta szeretet gerjedjen. Hadd fejtsem most már tovább vizsgálódásomat, a tárgynak némileg részletébe bocsátkozván. — Egyéb fenséges tulajdonai közt Jézusnak az emberek iránt való jóakarata oly mély, annyira kiapadhatlan volt, hogy sem igaztalan bánás, sem gyalázat, miket türnie kellett, azt el nem fogyaszthaták. Mindenki iránt nyilatkozó kész szivességét semmi se változtathatá. Az egyetlen kérésben, melyet szenvedései közepett a keresztfáról mennyei Atyjához emelt, bocsánatot könyörgött azok számára, kik e pillanatban rajta dühös bosszujokat üzék; sőt a mi több, nem csak imádkozott érettek, de mentségükre nagylelkűen felhozza, mit még felhozni lehet, hogy „nem tudják mit cselekesznek“. Hogy Jézust ismerhessük, ismernünk kell az ő lelkének e fenséges tulajdonát; ismernünk kell jóakarátának rendithetlen erejét s diadalát e nehéz megpróbáltatás pillanataiban; értenünk kell azon erkölcsi erő nagyságát, mely őt a legnagyobb kínok közepett oly szorosán kötötte a szeretet isteni erényéhez; látnunk kell e pillanatban azon erkölcsi fönséget benne, mely őt maga körül mindenek fölébe magasan emelte. Ebben áll Jézus megismerése. — Ha most egy oly embert képzelek magamnak, a kiről felteszem, hogy tanulmányozta legyen a Jézus természetét illető vitákat és mindennemű véleményeket, s a ki így legvalószínűbb tudatára jött annak, minő fokozati pontot foglalt és foglal el Jézus a mindenségben egyéb lények között, de a kit — tegyük fel — Jézus történetének

fennebbi jelenete bensőleg soha át nem hatott; a kire azon erkölcsi fenség dicsősége, mely még az ellenséget is szeretettel öleli át, soha nem sugárzott; a ki az „egységről“ vagy „háromságról“ való legvilágosabb nézetei mellett is akként él és úgy cselekszik másokat illetőleg, mintha Jézus soha sem élt és soha sem halt volna meg: azt állítom, hogy az ily ember Krisztust nem ismeri, azt állítom, hogy Jézus előtte idegen; állítom, hogy a nagy igazság előtte elrejtett dolog, hogy minden vitatkozásokban való ügyessége, minden mesterséges elmélkedése keveset különböznék valakinek olyatén eljárásától, miszerint könyv nélkül tanuljon meg valamit oly nyelven, melyet egyáltalában nem ért. Ismeri ő Jézus nevét; de azon fenség, mely e névhez kötve van, mely e névnek fő értékét teszi, — ez előtte annyi, mint egy ismeretlen nyelvnek hangjai.

Jézus jellemzésére az ő történetének egy pontját hozám fel. Igaz, hogy e pontot az új-testamentum is úgy állítja elő, mint az ő életének legfényesebb, legdicsőségesebb jelenetét. Az önkéntes önfeláldozás, a keresztes halálának békeséges nyugalommal való elviselése — az erény, igazság, emberi boldogság érdekében, a szeretetnek e nagy-szerű nyilatkozása — mint mondám, valóban Jézus dicsőségének koronáját teszi. S ezért, átérteni és felfogni az ő jellemének ez egyetlen vonását; érezni azt, mit ő érzett, midőn magát a megfeszítés gyalázatjának és kínjainak átadá; érteni az emberiség nyomorai iránt azon nemes rokonszenvet; az emberi természet iránt azon szeretetet; az emberi lélek megszabadításának forró szomjuhozását; az erény terjedéseért lángoló buzgalmat; az erkölcsi örök igazságok azon hatalmát; azon feltétlen átadást, melylyel és a miként ő Isten céljainak szentelé magát; mik őt a legkeményebb szenvedések elviselésére indíták, melyek között semmi de semmi se vala képes benne a legkisebb önzést, méltatlankodást, kétséget vagy ingadozást ébreszteni: érezni és érteni mind ezt, ez

teszi Jézus ismerését; — s a ki érzéketlen marad ezekre, ezeknek átgondolására: dicsekedjék bármily magas fokra vitt okoskodásaival vagy mélységes elmélkedéseivel, állítom, hogy az ily ember Jézust illetőleg még semmit sem tud.

A fennebb mondottak szerint láthatjátok, k. h ! hogy a Jézus iránti szeretet élesztésére s táplálására semmi se szükségesebb feltétel, mint hogy gondolatainkat az ő jelleme főnségének vizsgálásán jártassuk, azt tanulmányozzuk; lelkünkbe szívjuk az ő lelkének magasztos tulajdonait, s ápoljuk magunkban az azok iránti legmélyebb tiszteletet. Azon körülmény tehát, mikép némelyek által Jézusra nézve az ő szeretetre méltó erényeinél egyéb tekintetek és körülmények fontosabbnak tartattak: kétségkívül sokat tett az iránta való őszinte, tiszta szeretet csökkentésére. Pedig vannak keresztények, vannak számosan, kik Jézus természetében vagy hivatása méltóságában valami titokszerűséget hajlandók észrevenni s hajlandók éppen e titokszerűséget tartani az iránta való szeretet és tisztelet legfőbb indokának; azonban én úgy hiszem, hogy Jézus dicsőségének főnsége ez által nem raggogóbb — de homályosabbá leszen. Nem akarok ugyan Jézus természete vagy hivatása méltóságából semmit levonni; de azt sem engedhetem meg, hogy ez az ő erkölcsi értékének nagysága fölé emeltessek. Hiszen épp ez erkölcsi érték kölcsönzi Jézus természetének és hivatásának a legfőbb természetes igényt szeretettel teljes tiszteletünkre; amazok minőségét csak annyiban érthetjük, mennyiben ezen erkölcsi érték által világot nyernek. Nagy fontosságú előttem e nézet; miért legfőbb ohajtásaim egyike: vajha az általánosabb érvényt nyerhetne a keresztény-anyaszentegyházban! — Szóljunk részletesebben e pontról.

Először is, vannak keresztények, kik Jézust azért szeretik s kívánják másokkal is szerettetni: mivel ő Isten fia, értvén ez alatt neki az Atyával való némi titokteljes összeköttetését, azonosságát. Legkevésbé sem akarom tagadni,

hogy Jézus isten-fiusága valóban méltán ne indítna minket iránta szeretetre; tagadom azonban, hogy ezen összeköttetés titokszerűségében rejlenék ennek oka; mert nyilvánvaló, hogy bármely lény is bennünk szeretetet csak előttünk ismeretes tulajdonai által ébreszthet, és soha sem oly tulajdonság által, mely előttünk ismeretlen vagy megfoghatlan. Szeretni Jézust azért, mivel ő Istennek fia, — vagy, szeretni őt erkölcsi fönségeért: e két állítás, habár különbözőleg hangzik, de egymással még nem ellenkezik; sőt a kettőnek végértelme egy, és ugyanaz kell hogy legyen. Ha tehát állítom az utóbbi, nem tagadom az első; mert, kérdem: minő fogalom rejllhetik tulajdonképen ezen állításban: Jézus Isten fia? — Isten fia, e fogalom legmagasabb értelmében annyit teszen: Istenhez hasonló lenni, Isten lelkével birni, részese lenni az ő erkölcsi tökélyének. Ez valódi értelme a fennebbi kifejezésnek. Isten fiának lenni annyi, mint egyesülve lenni vele lelki akaratban. — Jézus Istennek egy szülött fia: mivel ő Isten tökéletes képmása, személyesítője volt; mivel ő önként jegyezte el magát Isten jóakarattal teljes céljainak az emberi nem boldogítására nézve, és teljes önfeláldozással adta magát azoknak végrehajtására. — Ismerni Jézust, mint Isten fiát, nem azt teszi, mit némely hittudósok az ő származásának idejéről, vagy örökkévalóságáról, avagy az Atya és Fiu közt létező homályos, megfoghatatlan egység miségéről irtak. Magasabb és tanulságosabb fogalom az emennél. Ismerni Jézust, mint Isten fiát, annyi, mint benne — ha lehet e kifejezést használnom — a mindenek Atyjának jellemvonásait szemlélni; annyi mint látni benne Isten tisztaságát és határtalan jóságát; érteni Isten lelkéveli öszhangzását; érezni azon szeretet teljességét, melylyel ő magát Isten céljainak, s ezekben az emberi nem boldogsága érdekének szentelé. Következőleg, hogy Jézust mint Isten fiát szeretjük: e kifejezés nem jelenthet egyebet, mint hogy szeretjük az ő isteni fenséges erényeit, tökélyét.

Vannak viszont más nézetben levő keresztények, kik hiszik és vallják, hogy Jézusnak szentlélektől iihlettsége, csodái azok, mik mindenek felett köteleznek bennünket az iránta való különös tisztesség-tételre; kik, midőn ezen indokokat mindenek felett kiemelik, attól tartok, nem veszik észre azt, mi ezeknél összehasonlíthatlanul fenségesebb; az ő lelkének erkölcsi méltóságát, jóakarátának tisztaságát és kiemeríthetlenségét. Meglehet, hogy hallgatóim között többek előtt Krisztus fenségesebbnek látszik, midőn Atyjától természetfeletti világosságot és igazságot vett, vagy midőn emberfeletti hatalommal a vizeket lecsillapította, s halottakat támasztott, — mint akkor, midőn sirt azon város felett, mely néhány nappal később őt a leggyalázatosabb s legkinosabb halálra vala ítélendő: s mégis, ai! Jézus fő dicsősége azon lélekben állott, melyből e könyvek hullának. Még nem fogták fel a keresztények azt, hogy Jézus különös ihlettetése, csodái s külső méltósága, lelkével összehasonlítva, szinte semmik. Szükség, hogy még jobban megértsük mindnyájan Pál apostolnak ama magasztos mondását: „Ha emberek és angyalok nyelvén szólnék is, és értenék minden titokteljes dolgokat, és ha akkora volna is az én hitem, hogy hegyeket tudnék helyökből elmozdítani; de ha nincs bennem (önzestelen) szeretet: csak olyan volnék mint a semmi“; s éppen oly igaz ez Jézusról mint Pálról, s miként minden lényről. — Jézus mértéken felüli ihlettetése, Isten világosságának rajta meg nem szűnő fénye, valóban, mindenek fölébe emelik őt; mindazáltal állítom, hogy ezen körülmények csak annyiban lehetnek indítóokok iránta való szeretet- és tiszteletre: mennyiben ezen ihlettség benne oly erényességre talált, melyre hatás nélkül nem maradhatott, melylyel kész örömet összeolvadt; csak annyiban, a mennyiben az ihlettség által élesztett igazságok már az előtt is lelkében éltek; a mennyiben Isten jóságos céljait saját céljainak ismeré el, s magát önként azok hirdetőjeül tekinté; csak annyiban, a mennyiben

azon vallás lelke, melyet hirdetett, egyszersmind saját lelke volt, mely sugárzott az ő életéből és hangzott ajkairól. Más szavakkal: Jézus ihletettsége megdicsőítve lőn az ő erényei által. Az ihletettség magában előttem csak másodrendű dolognak tetszik. Tegyük fel, hogy kijelentés által a legnagyobb igazságok jussanak tudomására egy oly lénynek, kit ezen igazságok nem érdekelnének, ki nem látná, nem érezné azoknak fönségét, s csak gépszerűleg ismételné s adná tovább azokat ugy, miként az Istenség által szájába adattak: e lény ihletve volna, s bár a legnagyobb igazságokat tanítaná, mégis csak semmi volna ő, és nem formálhatna tiszteletünkre, annál kevésbbé szeretetünkre, legkisebb igényt is.

Nem állott, k. h! Jézus dicsősége csupán ihletett voltában; hanem azon erényben, azon szeretetben, mely őt annak befogadására elkészíté, s mi által az a világ előtt érvényt vivhatott magának. Nem hallott és nem hirdetett ő bizonyos isteni tanokat gépszerűleg, szenvedőlegesen; hanem öszhangzott egész lelke azzal, mit hallott és tanított. Minden igazság, mely ajkairól elhangzott, melegen és elevenen jött lelkéből; s éppen saját lelkének illetén ereje adta tanítmányainak legnagyobb erejét. Nem az ihletés lehellete, hanem ihletett lelkének nemes sugárzása volt azon erő és hatalom, azon öntudatos méltóság és gyöngédség, melylyel Jézus tanított. Az ő személyes erényei tevék tanítását hatalmassá; ezek nélkül semminemű ihletés nem teheté őt oly világosság és erő kútfejévé, melyet ő az emberi nemmel közölt és közöl folyvást.

K. h! Igyekeztem megmutatni nektek jelen beszédemben, mikép Idvezitőnk erényei azon tulajdonok, melyek őt leginkább felmagasztalják, melyek iránta nyilatkozó szeretetünk s különös tiszteletünknök valóságos alap-indokaiul tekintendők. Nem tudok benne semmi magasztasosabbat felmutatni előttetek az ő megpróbált és győzedelmeskedett tökélyes jóságánál. Ám szeressék mások titokszerű tulajdonaiért,

külső méltósága kitünőségeért; én Jézust lelkének erkölcsi nagysága- s tisztaságaért szeretem. Én szeretem Jézust azon önzéstelen jóakaratuságaért, mely őt Judeán át vezérlé, oktatván mindenütt a tudatlanokat, gyógyítván a betegeket és világosságot adván a vakoknak. Én szeretem őt határtalan szereteteért, melylyel átölelte a megvetett publikánust, a gyülölt samaritanust, a sötétben tévelygő pogányt, — s így egy világot igyekezett Istenhez, boldogságra vezérelni. Én szeretem őt nemes, gyöngéd, béketűrő lelkületeért, melyet semmi méltatlanság, boszu, igazságtalanság meg nem változtathata; mely barátainak s ellenségeinek egyenlően ohajtá bűnbocsánatát és boldogságát. Én szeretem őt nagylelküiségeért, állhatatosságaért, rendületlen igazságosságaért, a melylyel magát veszélyek s minden ellentőrekvések között isteni munkájának végrehajtására szentelé. Én szeretem őt nemes buzgalmaért, mely az emberiség valódi lelki érdekeinek előmozdításában soha se lankadott, melyben élt és meghalt, csak hogy az emberiséget a bűntől megszabadítsa és saját isteni erényeit bennök életre lobbantsa. Szóval: szeretem én Jézust erkölcsi nagysága s fönsséges volta miatt; ezen kívül nem ismerek benne semmit, mi méltó volna szeretetünkre. Fönsségre, magasztosságra nézve nincs ehez hasonló sem a Teremtőben, sem teremtményeiben. Ez Istennek legnagyobb ajándéka; ez a legnagyobb, mit Jézusnak, Isten fiának hív követése által mi elérhetünk!

Látjátok, k. h! miért hirdetem, miért akarom, hogy Idvezitőnket szeressük. Szeressük őt azért, hogy e szeretet minket az erény tökélye felé vezessen, hogy hasonlóvá tegyen ahoz, a kit szeretünk. Nem tudok tisztább, tartósabb jót képzelni azon erkölcsi fönsségnél, mely Jézus egész lényéből felénk sugárzik. Gazdagság, külső kényelem, kitüntetések: mind csekélyek és megvetésre méltó dolgok ezen erkölcsi fönsséggel összehasonlítva; többre becsülni amazokat ennél: önmegalacsonyítás volna. Vajha áthatná lelkünket a nagy

igazság! vajha meglátszanék életünkön, s különösen a megpróbáltatások s nehéz kísértések idején, hogy semmi sem oly főséges, semmi se oly drága előttünk, mint Jézus erényei, mint Idvezítőnk erkölesi tökélye! — Ámen.

Angolból

Buzogány Á.

IV.

Az érdekek egyeztetése a keresztény szeretet által.

Ha embereknek, vagy angyaloknak nyelveken szólnék is, a szeretet pedig nincsen énbennem, olylyá lettem, mint a zengő ércz és a pengő czimbalóm. 1. Kor. 13, 1.

Az emberek minden tette és vállalata, sőt, a mi ezeknél közönségesebb, minden beszéde saját rugóval, ingerrel bir. E rugó, ez inger többnyire az érdek, mely annyira tulajdona, sőt vére az emberi természetnek, hogy állithatjuk, miszerint ez a szív első felverésével kezdődik, s utolsó dobbanásával végződik. Ha ma a bányák tátongó üregeiben megújulva látod Plutó vagy Vulkán meséit az ó korból; ha ma a tengereken lengő vitorlák, haladó gőzösök az emlékezetben fölevenitik az árgonauták történetét; — ha ma a még csak bámulásra tökélyesült léghajó Ikar szárnyaira emlékeztet; — ha ma a távirdák villámszárnyainak eszméjét a régieknek csak magasan szárnyaló gondolatában találjuk is fel: bátran állithatjuk, hogy ezek mindenkét az érdek teremtette, — s nincs az emberi törekedés és századok vagy perczek vívmányai között egyetlen egy is, melyet az érdek kiemelkedni ne segített volna. És ha látjuk, hogy a szorgalom és munka megszépített egy földrészt, felékesített áldásaival egy hazát, az előhaladás kimivelte a mesterséget, az éberség, kitartás és feláldozás megmentett itt, és felemelt amott egy nemzetet, — ha látjuk, hogy a hitbuzgóság házat emel az Isten-